

Szczecin, dnia 7 lipca 2024 r.

dr hab. Kinga Flaga – Gieruszyńska, prof. US
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Szczeciński

RECENZJA
ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGR AGNIESZKI LEWEK
PT. „CHARAKTER PRAWNY WSTĘPNEGO BADANIA SKARGI
KASACYJNEJ W SĄDZIE NAJWYŻSZYM”

I.

Oceniana praca doktorska została poświęcona jednemu z najistotniejszych zagadnień odnoszących się do nadzwyczajnego środka zaskarżenia, jakim jest skarga kasacyjna. Lata funkcjonowania tzw. przedsądu pokazują liczne problemy interpretacyjne odnoszące się do zakresu, znaczenia i skutków prymatu interesu publicznego nad indywidualnym interesem strony w postępowaniu inicjowanym złożeniem skargi kasacyjnej. Problem ten ma nie tylko istotne znaczenie teoretyczne dla doktryny prawa cywilnego procesowego, ale również niezmiennie budzi ożywioną dyskusję wśród zawodowych pełnomocników poszukujących efektywnej drogi do skutecznego wszczęcia postępowania kasacyjnego. Z powyższych względów wybór tematu zasługuje w pełni na aprobatę, ale również na podkreślenie skali trudności podejmowanych przez Doktorantkę rozważań.

II.

Recenzowana praca składa się ze wstępu, ośmiu rozdziałów, wniosków oraz wykazów literatury, orzecznictwa, aktów prawnych i wykazu źródeł online. Praca została należycie dopracowana w warstwie źródłowej, ponieważ Doktorantka przeanalizowała szeroko dorobek doktryny prawa cywilnego procesowego. Co więcej, na pochwałę zasługuje fakt, że sięgnęła również do literatury przedwojennej, która wciąż odgrywa duże znaczenie w interpretacji fundamentalnych instytucji postępowania cywilnego. Należy jedynie wyrazić żal, że Autorka w dość wąskim zakresie skorzystała

z dorobku śp. prof. Andrzeja Zielińskiego, niekwestionowanego autorytetu w tym obszarze prawa cywilnego procesowego, autora wielu istotnych publikacji odnoszących się do skargi kasacyjnej. Wartość przeprowadzonych przez Doktorantkę analiz wzmacnia potężny zasób wykorzystanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, który wielokrotnie zajmował się różnymi aspektami wstępnego badania skargi kasacyjnej. W konsekwencji należy uznać, że wykorzystany zasób źródłowy jest adekwatny do potrzeb należytego zbadania tytułowego zagadnienia.

III.

We wstępie Doktorantka w klarowny sposób wskazuje aspekty charakteru prawnego wstępnego badania skargi kasacyjnej przed Sądem Najwyższym, którymi zajmie się w ramach prowadzonych rozważań. W tym zakresie trafnie odnosi się do pojęcia instytucji prawa, instrumentu prawnego oraz środka prawnego jako terminów przydatnych do prawidłowego zdefiniowania natury tego etapu postępowania wszczętego złożeniem skargi kasacyjnej. We wstępie pojawia się również precyzyjne wskazanie zagadnień problemowych, jakimi planuje zająć się Doktorantka w ocenianej pracy. W konsekwencji jako hipotezę główną Autorka przyjmuje stwierdzenie, że wstępne badanie skargi kasacyjnej przeprowadzane w formie przedsądu kasacyjnego w Sądzie Najwyższym jest instrumentem prawnym pozwalającym na dokonanie oceny i ustalenia, jakie sprawy nadają się do rozpoznania przez Sąd Najwyższy, co w konsekwencji pozwala na urzeczywistnienie celu i funkcji skargi kasacyjnej. Dalsza lektura recenzowanej pracy pozwala stwierdzić, że Doktorantka konsekwentnie prowadzi rozważania, których celem jest udowodnienie tej hipotezy, a także udzielenie spójnej odpowiedzi na wskazane we wstępie zagadnienia problemowe.

Rozdział pierwszy - co należy uznać za trafne rozwiązanie - został poświęcony zagadnieniom ogólnym, których zasadniczym celem jest prawidłowe uplasowanie skargi kasacyjnej w polskim systemie środków zaskarżenia. Autorka trafnie w tej części pracy rozpoczyna od syntetycznej analizy, w której dokonuje rozróżnienia systemu kasacyjnego od systemu rewizyjnego. Jednocześnie na str. 20 Doktorantka prawidłowo stwierdza, że obecne ustawodawstwo polskie wypracowało mieszany system zaskarżania orzeczeń. Według Autorki w aktualnym modelu elementy z obu systemów

wzajemnie się przenikają. W tym rozdziale pojawia się wystarczająco pogłębiona charakterystyka i klasyfikacja środków zaskarżenia wprowadzona przez ustawodawcę w ustawie procesowej, a także wskazanie tak istotnych cech decydujących o charakterze prawnym środka zaskarżenia, jak dewolutywność względnie suspensywność. Na str. 30 Doktorantka trafnie wskazuje, że środek zaskarżenia wnoszony od danego orzeczenia jest próbą wyeliminowania wadliwego orzeczenia z obrotu prawnego. Sama zaskarżalność zaś przyznaje prawo żądania przez legitymowany podmiot przeprowadzenia weryfikacji orzeczeń sądowych pod względem ich legalności i zasadności. Tym samym środki zaskarżenia są pewnego rodzaju remedium na wadliwe orzeczenia organów procesowych. Uzupełnieniem tych rozważań jest ukazanie zmian historycznych w kodeksowej regulacji skargi kasacyjnej. Wydaje się, że ze względu na zrozumienie omawianego zagadnienia, także w aspekcie oceny charakteru skargi kasacyjnej warto by było na potrzeby przyszłej publikacji te rozważania w znacznym stopniu poszerzyć.

W kolejnym rozdziale Doktorantka zmierzyła się z ideą skargi kasacyjnej jako instytucji, która z założenia ma stanowić gwarancję praworządności. W tym zakresie Autorka wskazuje przede wszystkim na znaczenia prawa do zaskarżania orzeczeń w szerszym kontekście gwarancji konstytucyjnych, takich jak konstytucyjne prawo do sądu. Na str. 48 Doktorantka zamyka wskazane rozważania, podnosząc, że skarga ta jest instytucją prawa procesowego, która kontroluje zgodność z prawem prawomocnych orzeczeń wydawanych przez sądy powszechne. W konsekwencji trafnie zauważa, że cel, a także przedmiot postępowania przed Sądem Najwyższym jest inny niż cel i przedmiot postępowania przed sądami powszechnymi. Warto byłoby, aby w tej części autorka sięgnęła do podstawowej publikacji odnoszącej się do zasady instancyjności, jaką jest monografia prof. M. Michalskiej-Marciniak.

W dalszych rozważaniach Doktorantka sięga do podstawowego dylematu współczesnego postępowania cywilnego, jakim jest rzetelność procesu wobec postulatu jego szybkości. W tym względzie należy zgodzić się z Autorką, że normy prawne w demokratycznym państwie prawa (w tym prawa procesowego) zostaną uregulowane w taki sposób, aby zapewniać obywatelom prawo należytej drogi dochodzenia oraz obrony swych praw (str. 49). Jednocześnie nieograniczony dostęp do rozpoznania

sprawy przez Sąd Najwyższy, bez wstępnej analizy w ramach przedsądu, nie realizowałyby prawa do rzetelnego rozpoznania sprawy (str. 51). Wydaje się, że w tej części warto byłoby przedstawić szersze rozważania odnoszące się na przykład do realizacji postulatu szybkości postępowania, co pozwoliłoby przeanalizować szerszy kontekst wprowadzenia ograniczeń dotyczących dopuszczalność skargi kasacyjnej. Zamknięciem rozważań jest przedstawienie problemu niekonkurencyjności środków zaskarżenia, które trafnie Doktorantka kończy stwierdzeniem, że w celu zagwarantowania prawidłowo i sprawnie funkcjonującego systemu zaskarżania orzeczeń należy tak kształtować procedury wywołane nadzwyczajnymi środkami zaskarżenia, aby uwzględniały funkcję, jaką pełnią (str. 57).

Oczywiste jest, że prawidłowe przeanalizowanie istoty wstępnego badania skargi kasacyjnej musi być poprzedzone niezbędną analizą odnoszącą się do skargi kasacyjnej i wywołanego jej złożeniem postępowania jako pewnej całości o szczególnym charakterze. Tym zagadnieniom zostały poświęcone dwa kolejne rozdziały recenzowanej pracy doktorskiej.

W rozdziale trzecim Doktorantka przeanalizowała dynamikę postępowania wywołanego wniesieniem skargi kasacyjnej. Na potrzeby swoich rozważań postępowanie związane z rozpoznaniem skargi kasacyjnej podzieliła na dwa zasadnicze etapy: kontroli wstępnej oraz rozpoznania merytorycznego skargi. Autorka trafnie wskazała, że pierwszy z etapów wiąże się z badaniem wymogów formalnych i konstrukcyjnych, następnie - po pozytywnym zakończeniu weryfikacji - Sąd Najwyższy przeprowadza ocenę dopuszczalności przyjęcia skargi kasacyjnej w ramach przedsądu kasacyjnego. Dopiero na kolejnym etapie Sąd Najwyższy zajmuje się oceną merytoryczną i ocenia w przedmiocie zasadności wniesionej skargi kasacyjnej. Przedsąd kasacyjny jest szczególnym instrumentem prawnym występującym w toku analizy wstępno-formalnej w Sądzie Najwyższym. Ze względu na szczególne elementy tego instrumentu prawnego należy traktować go jako autonomiczny proces kontroli dokonywanej przez Sąd Najwyższy w ramach etapu wstępnego badania skargi kasacyjnej (str. 67). Podstawowym warunkiem możliwości wniesienia skargi kasacyjnej jest istnienie zaskarżanego orzeczenia, toteż Doktorantka odnosi się w szczególności do tych kategorii orzeczeń, których zaistnienie w obrocie prawnym może

skutkować złożeniem skargi kasacyjnej. Autorka w wystarczająco pogłębiony sposób przedstawia te przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, które określają warunki, jakie musi spełnić orzeczenie, które może zostać zaskarżone w drodze skargi kasacyjnej (str. 80). Należy zgodzić się z Doktorantką, że niedopuszczalność skargi kasacyjnej może wynikać zarówno z ograniczeń przedmiotowych, jak i kwotowych. Nie wystarczy, że orzeczenie będzie istniejące i spełniające ogólny wymóg w zakresie wyczerpania toku instancji oraz prawomocne. Jednocześnie Autorka stwierdza, że ograniczenia w zakresie materii i progów kwotowych można ocenić jako nazbyt restrykcyjne, ponieważ nie można wykluczyć, że w sprawach, które są wyłączone z możliwości ich zaskarżenia pojawią się zagadnienia warte analizy i nadzoru judykacyjnego Sądu Najwyższego, jednak Sąd Najwyższy nie będzie władny do objęcia ich nadzorem judykacyjnym (str. 80). Szkoda, że Autorka nie rozwija szerzej wskazanej myśli, w szczególności przedstawiając postulaty *de lege ferenda*. Bardzo istotną częścią tych rozważań są zagadnienia odnoszące się do aspektów podmiotowych związanych z wniesieniem skargi kasacyjnej, a w szczególności problematyki legitymacji do wniesienia skargi kasacyjnej i zagadnienia najbardziej kontrowersyjnego – przymusu adwokacko-radcowskiego, a więc istotnego ograniczenia zdolności postulacyjnej stron postępowania cywilnego. Doktorantka prawidłowo przedstawia istotę bezwzględnie przymusu adwokacko-radcowskiego, a także trafnie charakteryzuje jego zakres, podnosząc m.in., że czynnością procesową nie jest samo sporządzenie środka zaskarżenia, bowiem nie wywołuje to skutków dla toczącego się postępowania. Skutki takie wywołuje dopiero wniesienie środka zaskarżenia, w wyniku którego inicjowane jest postępowanie w zakresie jego rozpoznania (str. 94). Jednocześnie Doktorantka odnosi się w prawidłowy sposób do niemożności konwalidacji braku formalnego związanego z uchybieniem w zakresie omawianego przymusu (str. 95).

Oceniając pozostałe zagadnienia związane z dynamiką postępowania wynikające z wniesienia skargi kasacyjnej, uznać należy, że przedstawione rozważania Doktorantki są wystarczająco pogłębione i przejrzyste, a przede wszystkim są nacechowane wyborem tych problemów, które mogą okazać się przydatne na potrzeby dalszych rozważań bezpośrednio związanych z tytułowym zagadnieniem.

W rozdziale czwartym Doktorantka szczegółowo przeanalizowała przesłanki skargi kasacyjnej począwszy od charakterystycznego dla wszystkich środków zaskarżenia *gravamen*. Na marginesie tych wywodów Autorka trafnie zauważyła, że pokrzywdzenie jednostki jest mniej istotne, jeżeli merytorycznego rozpoznania orzeczenia wymaga interes publiczny (str. 112). Ta konstatacja wydaje się istotna w aspekcie takich środków zaskarżenia jak skarga kasacyjna. Należy zgodzić się z tezą Doktorantki, że posiadanie interesu prawnego należy rozumieć szeroko, ponieważ pokrzywdzenie orzeczeniem zachodzi wtedy, gdy zaskarżone orzeczenie jest w sensie prawnym niekorzystne dla skarżącego, skoro nie uzyskał takiej ochrony prawnej, której się domagał. Pokrzywdzenie ma miejsce w przypadku rozbieżności pomiędzy treścią żądania a sentencją wyroku, jednak występuje także wtedy, gdy co prawda strona (jako potencjalny skarżący) uzyskała dla siebie korzystne rozstrzygnięcie, jednak orzeczenie nie ma waloru stabilności lub nie zapewnia pełnych korzyści, a wskutek tego narusza interes prawny (str. 115).

Jednocześnie Autorka poddaje analizie podstawy skargi kasacyjnej, wskazując, że w tym przypadku mamy do czynienia z systemem limitującym podstawy zaskarżenia, co po stronie skarżącego generuje obowiązek podania i wymienienia podstawy zaskarżenia (str. 116). Poza charakterystyką (może nieco zbyt syntetyczną) podstaw zaskarżenia Doktorantka zajmuje się bardzo istotną kwestią zakazu podnoszenia zarzutów dotyczących ustalenia faktów i oceny dowodów. Zakaz ten w praktyce stwarza problemy zawodowym pełnomocnikom przygotowującym skargi kasacyjne. Nie sposób nie zgodzić się ze stwierdzeniem, że Sąd Najwyższy nie jest sądem faktu, a jedynie sądem prawa, a w jego ustawowych kompetencjach nie mieści się naprawianie i weryfikacja ustaleń faktycznych, czy też oceny zebranego materiału dowodowego (str.122).

Kolejny rozdział ocenianej rozprawy doktorskiej został poświęcony przebiegowi postępowania ze wstępnym badaniem skargi kasacyjnej w Sadzie Najwyższym. Trafnie Autorka rozpoczęła swoje rozważania od aspektów historycznoprawnych, pokazując dorobek doktryny i judykatury tego okresu, jednak szkoda, że niezwykle interesujący okres II Rzeczypospolitej skwitowała jednym akapitem, zestawiając go z okresem PRL

(str. 128-129). Jednak Doktorantka trafnie syntezyje i analizuje przemiany, jakie następowały w zakresie skargi kasacyjnej w odniesieniu do przedsądu.

Z pewnością jedną z najciekawszych części pracy jest podrozdział poświęcony celowi i znaczeniu przedsądu kasacyjnego w postępowaniu związanym z rozpoznaniem skargi kasacyjnej. Doktorantka podejmuje w tym przypadku udaną próbę zdefiniowania istoty przedsądu, jego charakteru prawnego, a także idei, która przyświecała ustawodawcy przy jego wprowadzaniu do ustawy procesowej. Doktorantka trafnie na str. 137 stwierdza, że przedmiotem ochrony wstępnej analizy Sądu Najwyższego jest zapewnienie celowości rozpoznania skargi w kontekście ochrony interesu publicznego oraz odmowa przyjęcia do rozpoznania skarg kasacyjnych, które nie wymagają pogłębionej analizy jurydycznej ze strony Sądu Najwyższego. Jednocześnie Autorka stwierdza, że ten instrument prawny ma charakter przygotowawczo-wstępny do merytorycznego rozpoznania sprawy.

Równie ważne są rozważania przedstawione przez Doktorantkę na str. 138 i nast., w których Autorka odnosi się nie tylko do przedmiotu przedsądu kasacyjnego, ale również, co do samego postanowienia o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej w aspekcie ustosunkowania się do tego przedmiotu. W tym zakresie Doktorantka nie tylko wskazuje obecny stan prawny, ale również w niezbędnym zakresie odnosi się do ewolucji postrzegania tego zagadnienia w poprzednich stanach prawnych.

W rozdziale szóstym (warto zastanowić się, czy nie połączyć tego rozdziału z poprzednim) Autorka dokonuje porównania badania wstępnego skargi kasacyjnej z podobną konstrukcją dotyczącą kodeksowej skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, a także środka pozakodeksowego, jakim jest skarga nadzwyczajna. Wskazane środki mają inny przedmiot ochrony, toteż oczywiste wydają się zauważalne odmienności w kształtowaniu i wstępnej weryfikacji, co Autorka dostrzega i we właściwy sposób charakteryzuje.

W rozdziale siódmym, który również ma istotne znaczenie dla oceny recenzowanej rozprawy doktorskiej, pojawiają się niezwykle ważne rozważania odnoszące się do przesłanek warunkujących rozpoznanie sprawy, których analizy Sąd Najwyższy dokonuje w ramach przedsądu. Warto podkreślić, że Autorka nie tylko w pogłębiony sposób przedstawia poszczególne przesłanki, ale również w udany sposób

stara się wykazać różnice pomiędzy tymi, które wydają się mieć zbliżony charakter. W tym ostatnim zakresie trafnie zauważa, że główną różnicą w dokonaniu wykładni jest źródło, z którego ta potrzeba wynika, tj. albo norma prawna, albo dorobek judykatury. Potrzeba wykładni przepisów budzących poważne wątpliwości występuje, jeżeli źródłem jest norma prawna. Inaczej jest wtedy, kiedy zachodzi potrzeba wykładni z uwagi na rozbieżne orzeczenia – wówczas źródła należy upatrywać w odmiennych i niespójnych rozstrzygnięciach, które danej normie lub sytuacji prawnej nadają inne znaczenie, co wpływa na brak jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych (str. 163).

Podobnie pozytywnie należy ocenić rozważania odnoszące się do wystąpienia istotnego zagadnienia prawnego, co szczególne znaczenie ma z perspektywy rozwoju wykładni prawa, na co również Doktorantka zwraca uwagę i we właściwy sposób omawia. Przesłanką uzasadniającą przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest także wystąpienie nieważności postępowania. W odniesieniu do tej przesłanki Autorka prawidłowo zauważa, że wiąże się ona z realizacją interesu prywatnego, przez wydanie orzeczenia z kwalifikowanymi wadami procesowymi oraz interesu publicznego związanego z zapewnieniem interesu wymiaru sprawiedliwości (str. 168). Z pewnością wartościową częścią przedstawionych rozważań jest problematyka interpretacji pojęcia oczywistej zasadności skargi kasacyjnej, która zdaniem Doktorantki powinna polegać na takim naruszeniu norm prawnych, które nie budzi wątpliwości i możliwe jest do stwierdzenia przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (str. 170).

W ostatnim rozdziale Autorka odnosi się do projektowanych zmian dotyczących przedsądu kasacyjnego, pokazując wątpliwości i zastrzeżenia co do tej instytucji, które były formułowane w perspektywie historycznej, ze szczególnym uwzględnieniem tak skrajnych rozwiązań, jak likwidacja przedsądu kasacyjnego. Wydaje się, że interesujące rozważania zawarte w tej części pracy mogłyby znaleźć swoje miejsce w części historycznoprawnej zawartej na początku pracy.

We wnioskach Doktorantka w klarowny i przejrzysty sposób dokonała syntetycznego przeglądu wniosków i przemyśleń cząstkowych, co czyni rozprawę spójną i kompleksową, a zarazem pokazuje zasługującą na aprobatę konsekwencję Autorki.

IV.

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska odnosi się do instytucji o fundamentalnym znaczeniu dla realizacji podstawowych wartości demokratycznego państwa prawa w zakresie realizacji prawa do sądu, w tym prawa do rzetelnego postępowania. Nie sposób przecenić znaczenia tego zagadnienia zarówno dla rozwoju myśli prawa procesowego, jak i praktyki jego stosowania. Z tego względu należy pozytywnie ocenić wartość przygotowanej pracy dla dyskusji naukowej w omawianym obszarze.

Praca została napisana prostym, klarownym językiem, a od strony techniczno-redakcyjnej nie budzi większych zastrzeżeń, jednak Autorka nie uniknęła błędów językowych (np. użycia terminu „ilość” do desygnatów policzalnych, choćby spraw), interpunkcyjnych (np. używanie przecinka w wyrażeniu „między x a y”), a także błędów redakcyjnych (literówki, przejęzyczenia). Z tego powodu przed opublikowaniem pracy należałoby dokonać jej opracowania redakcyjnego. Jednak te uwagi techniczne nie umniejszają ogólnej oceny wartości merytorycznej przedstawionej pracy.

Doktorantka mierząc się z niezwykle trudnym, wywołującym dyskusję zagadnieniem, udowodniła, iż potrafi prowadzić badania naukowe na odpowiednim poziomie merytorycznym z uwzględnieniem właściwej bazy źródłowej. Praca zawiera wiele interesujących, samodzielnych opinii, które mogą być źródłem dalszych dyskusji nad przyszłością przedsądu w skardze kasacyjnej. Należy więc uznać ocenianą rozprawę jako rzetelne, prawidłowo przygotowane, kompleksowe opracowanie trudnego, aczkolwiek bardzo istotnego zagadnienia z zakresu prawa cywilnego procesowego.

W konsekwencji należy uznać, że przygotowana przez mgr Agnieszkę Lewek rozprawa może stanowić podstawę nadania stopnia naukowego doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne, bowiem spełnia warunki określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tj. Dz. U z 2017 r., poz. 1789 ze zm.) w zw. z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 Przepisy wprowadzające ustawę prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669 ze zm.).

Podpis jest prawidłowy

Dokument podpisany przez Kinga Flaga-Gieruszyńska
Data: 2024.07.09 00:49:00 EST